

Ægteskab i 1401 – muligheder og restriktioner

Af Kristine Schwarz

Sundkøbing er en stolt købstad, der kan bryste sig af alvidende koner, charmerende kvinder og yndige piger. Og for at alt dette kvindfolk ikke skal sygne hen i ensomhed og kedsomhed og ren og skær flid og dydighed, kan byen ligeledes frembyde en mindre hær af hærdebrede mænd og modige knægte. Men hvordan kan mænd og kvinder indgå relationer, så medborgere og andre ikke får travlt med sladderer? Svaret er oplagt: ægteskab. Men, det lader sig dog ikke sådan ligske, for i 1401 er der slet ikke så få, der mener noget om den sag.

For at forstå, hvad der er på spil i senmiddelalderen omkring ægteskab, kan man begynde med romernes ægteskabskultur. Der kendes ægteskabsritualer fra romerne, der lovformeligt knyttede en mand og en kvinde samme. Ægteskabet kunne dog forholdsvis let opløses og det var alment, at uønskede børn enten kunne aborteres eller sættes ud.

Efterhånden dukkede en ny religion frem, kristendommen. Den nye religion var bygget op omkring såkaldte husmenigheder, og var derfor i høj grad præget af en privat kultur modsat dyrkelsen af de romerske guder, der henlagdes til offentlige templer og pladser. Ægteskabs-traditionen blev overtaget af kristendommen, men nu som et familieanliggende. Til forskel fra de romerske ægteskaber var ægteskabsbrud og abort ugleset blandt de kristne. Ægteskabet blev i en helt ny grad helliggjort og analogien mellem Jesu forening med kirken og mandens forening med kvinden var nærliggende.

Efter romerrigetets fald i 400-tallet opnåede kirken som bekendt en mere og mere magtfuld position. Flere og flere forhold i samfundet, i familien og på individplan blev kirkens anliggende, men ægteskabet var endnu ikke omfattet af den religiøse institution. I tidlig middelalder var

ægteskabet altså stadig et familieanliggende, dog foretrak man at involvere en præst ved selve vielsen, så ægteskabet kunne velsignes og samtidig gøres offentligt og derigennem juridisk bindende. I 1215 ved det fjerde lateranerkoncil blev det bl.a. vedtaget, at ægteskabet nu skulle ophøjes til et sakramente, og dermed opnåede det samme kirkelige privilegerede status som bl.a. dåb, nadver, skriftemål og bøn.

Muligheder og valg

I høj- og senmiddelalderen udgjorde ægteskabet altså et vigtigt omdrejningspunkt i forhold til både idealer, lovgivning, religion, kærlighed, samfund, økonomi og familie. Især de højeste samfundsklasser som ridderstanden, høj- og lavadelen og velhavende håndværkere brugte ægteskabet som en vigtig måde at knytte familiære loyalitetsbånd. Et ægteskabeligt bånd var en væsentlig mulighed for formidling af værdier fra generation til generation, og samtidig en vigtig måde at danne alliancebånd mellem slægter. Ægteskaber var altså i høj grad præget af familiemes interesser for at skabe fornuftige relationer. Især var det mændenes interesse at få giftet deres døtre og søstre godt væk, og gerne til en højere status, hvis det var muligt.

Kvinder havde naturligvis ikke meget at skulle have sagt i disse forhandlinger, men gennem kirkens formelle jurisdiktion efter 1215 fik kvinden adgang til retten til samtykke. Altså kunne en kvinde formelt set nægte at indgå ægteskab, men i praksis har denne mulighed formentlig været mere proforma, idet kvinden samtidig stadig var underlagt faderens og andre mandlige slægtnings autoritet.

Kirken havde efterhånden udviklet regler om, at man ikke måtte gifte sig med egen familie inden for fire generationer. (Op til 1217 skulle man så langt som til syvende generation.) Desuden kunne ægteskab ikke indgås, hvis enten manden eller kvinden havde aflagt klosterløfte. For at undgå at reglerne forud for indgåelsen af et

ægteskab blev overtrådt, skulle dette varsles på forhånd med et opslag på kirkedøren. Her fremgik det, hvem der skulle giftes og hvornår, og dermed havde offentligheden mulighed for at gøre indvendinger imod ægteskabet, hvis noget stod til hinder for en lovmæssig vielse. Den nedre aldersgrænse for ægteskab var for kvinder 14 år og for mænd 17 år.

Indgåelsen af ægteskab

Forud for selve ægteskabet skulle parret forloves. Denne aftale kunne kun opsiges mod betaling i rede penge som compensation. Efter en forlovelse skulle selve ægteskabet stå. I tidlig middelalder blev ægteskabet indgået i hjemmet, som regel i brudens families hus. Senere, efter kirken fik direkte indflydelse på det sakramentale ægteskab, gik et optog i procession fra brudens hjem til kirken. Her blev vielsen foretaget foran kirkedøren af præsten. Her blev altså ægteskabsløfterne afsagt, hvor både mand og kvinde lovede evig, gensidig troskab. Manden overrakte, i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn, kvinden en vielsesring, der var blevet stænket med vievand af præsten. (Vielsesringe blev ikke kun båret af ægtefolk, men også nonner kunne bære en vielsesring som et tegn på hendes ægteskab med Jesus.)

Efterfølgende blev der afholdt brudemesse inde i kirken, hvor parret blev velsignet foran altret. Efter brudemessen blev brudeparret fulgt til ægtesengen, hvor ægteskabet blev fuldbyrdet. Denne skik går tilbage til prækristne tider, men kirken indoptog denne tradition og velsignede derigennem ægtesengen og det kommende afkom.

Et ægteskab skulle indgås i vidners nærvær og i det hele taget bekendtgøres for samfundet. Hvis et ægteskab ikke var offentliggjort således, var det ikke juridisk gyldigt. Desuden skulle kvindens fader være til stede ved vielsen, eventuelt en mandlig slægtning i faderens fravær. Indgik en

kvinde et ægteskab uden faderens samtykke, tabte hun al ret til arv på livstid.

Udover det kirkelige ritual og offentliggørelsen af vielsen, blev andre ting anset som nødvendige for, at ægteskabet kunne betegnes som gyldigt i juridisk forstand. En del af den ægteskabskontrakt, der blev indgået mellem mand og kvinde, bestod af den brudekøbssum, som skulle betales i vidners nærvær. Kvinden bragte også en medgift med sig, men denne blev ikke i samme grad betragtet som en del af den juridiske kontrakt. Medgiften tilhørte kvinden gennem hele ægteskabsperioden, og hvis manden døde tilkom medgiften kvinden. Arveretten derimod kunne variere fra ægteskab til ægteskab – nogle kvinder havde fordelagtige aftaler, andre risikerede derimod, at der ikke tilkom dem noget af mandens ejendom, hvis denne døde. Sidstnævnte kvinder skal man vist lede længe efter i Sundkøbings gader.